

ΘΑΣΙΑΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΘΑΣΙΑΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΚΑΙ
ΤΗΣ ΘΑΣΙΑΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΚΑΒΑΛΑΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΠΡΩΤΟΣ
2020 - 2021

Η' ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΘΑΣΙΑΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
Η ΘΑΣΟΣ ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ:
ΙΣΤΟΡΙΑ – ΤΕΧΝΗ – ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΧΙΟΝΗΣ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ
ΣΤΟΝ ΣΙΔΕΡΗ ΑΠ. ΖΑΡΚΑΛΑ

ΚΑΒΑΛΑ 2021

ΕΚΔΟΣΗ: ΔΗΜΟΣ ΘΑΣΟΥ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ Α.Μ.Θ.
ΠΕΡΙΦ. ΕΝΟΤΗΤΑ ΚΑΒΑΛΑΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

I. ΠΡΟΛΟΓΟΜΕΝΑ	9
II. ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ	
1. Αγγελούδη - Ζαρκάδα Σαπφώ , Η Θάσος την εποχή των Παλαιολόγων (1261-1453).....	11-43
2. Αριστοδήμου Γεωργία , Μία ποτάμια μορφή από τη Θάσο.....	44-69
3. Βαξεβανόπουλος Μάρκος - Σανίδας Μ. Γεώργιος - Μαλαμίδου Δημητρία , Η παρουσία των μετάλλων στη Θάσο και η αρχαία εκμετάλλευσή τους.....	70-81
4. Βουσολίνου Ελένη , Δασικός πλούτος της Θάσου, κοινωνικές αλληλεπιδράσεις στα τέλη του 19 ^{ου} αι. και στις αρχές του 20 ^{ου} αι.....	82-93
5. Γιαμαλή Ιωάννα - Ουλκέρογλου Αναστάσιος , Ελαιοτριβείο της πρωτοβυζαντινής εποχής στον Άγιο Ιωάννη Θάσου και η διαδικασία της ελαιοπαραγωγής.....	94-111
6. Κιάκου Αθανασία - Μαλαμίδου Δημητρία - Χατζηβασιλειάδου Μαρία - Χονδρογιάννης Βασίλειος , Ανάδειξη του αρχαιολογικού χώρου στον Άγιο Ιωάννη - Λουκά Θάσου.....	112-127
7. Koželj Tony - Wurch-Koželj Manuela , Στην αρχαία Θάσο, παίζανε!	128-159
8. Κουκούλη-Χρυσανθάκη Χάιδω - Κιουρτσόγλου Ιωάννης , Το αρχαιολογικό Μουσείο της Θάσου στη Βουλγαρική Κατοχή (1941-1944).....	160-188
9. Λιανός Νικόλαος - Καπανδρίτη Αναστασία - Ριτζούλη Αικατερίνη - Στεφανόπουλος Κυριάκος - Τσετινέ Ειρήνη-Χαρά , Μεταλλευτικό συγκρότημα Λιμεναρίων Θάσου: προσπάθεια ανάδειξης μέσω της διδασκαλίας του μαθήματος «Μορφολογία – Ρυθμολογία IV» στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης.....	189-204
10. Μαλαμίδου Δημητρία - Σανίδας Μ. Γεώργιος - Jagou Benjamin - Σιαμπανόπουλος Δημήτρης , Πειράματα κατασκευής και λειτουργίας μεταλλουργικών καμινιών με αρχαία πρότυπα στη Θάσο.....	205-221

11. Μπεχτσή Κατερίνα - Παπαδόπουλος Στρατής , Οικόπεδο Μυρώνη στον Λιμένα Θάσου. Τα ειδώλια	222-237
12. Μπονόβας Νικόλαος , Η Θάσος μέσα από έγγραφα μοναχών της Μονής Βατοπαιδίου τον 19 ^ο και τον 20 ^ο αιώνα	238-254
13. Μπόσκοι Ευφροσύνη , Το καλλιτεχνικό έργο του εκ Θάσου ορμώμενου Πολύγνωτου Βαγή από τα τέλη της δεκαετίας του 1910 μέχρι το 1940 μέσα από τον ελληνικό και διεθνή τύπο	255-281
14. Μυτιληνός Γεώργιος , Η καλλιέργεια του καπνού στη Θάσο και η ανέγερση καπναποθήκης στη θέση Σκάλα Καλλιράχης	282-286
15. Παπαδόπουλος Χρήστος , Λοιμώδεις ασθένειες στη Θάσο στα τέλη του 19 ^{ου} και στις αρχές 20 ^{ου} αιώνα. Σύντομη αναδρομή της κατάστασης από τις πηγές	287-294
16. Ποντίκας Απόστολος , Μελετώντας κοινωνιολογικά και ιστορικά τη ζωή των κατοίκων της Θάσου στα χρόνια της Τουρκοκρατίας και το ιδιότυπο συγκυριαρχικό καθεστώς της, από το 1813 ως την απελευθέρωσή της το 1912	295-305
17. Σιδηράς Ιωάννης , Η αντίδραση του Μητροπολίτου Μαρωονείας Τιμόθεου Ματθαϊάκη για την υπαγωγή της νήσου Θάσου στην εκκλησιαστική δικαιοδοσία της Ιεράς Μητροπόλεως Φιλίππων	306-318
18. Σπυριδόπουλος Αριστοτέλης , Η παρουσία του Ευριπίδη Μπακιρτζή στην Καβάλα και τη Θάσο κατά τη μεσοπολεμική περίοδο και η εμπλοκή της Τσεχοσλοβακίας στο κίνημα του 1935	319-330
19. Τζιβάρα Παναγιώτα , Η Θάσος στο έργο του Anton Prokesch Von Osten.....	331-340
20. Τρακοσοπούλου Ελένη , Άκανθος - Θάσος.....	341-362
21. Τσεγγελίδου Μαριάννα , Το βακούφι της Θάσου μετά την απελευθέρωσή της (18-10-1912)	363-375
22. Τσουμπάκης Νικόλαος , Κοινωνικο-οικονομικές και πολιτικές πτυχές της Θάσου στον μεσοπόλεμο	376-400
23. Χαριζάνης Γεώργιος , Η Θάσος κατά τον 14 ^ο αιώνα μέσα από τα Αγιορείτικα έγγραφα.....	401-410

- 24. Χιόνη Γεωργία**, Η συμβολή της Θασιακής ναυτιλίας στη δημιουργία του ελληνικού κράτους και στην ανάπτυξη της νησιωτικής οικονομίας 411-421
- 25. Χιόνης Κωνσταντίνος**, Η καθιέρωση του εορτασμού των Ελευθερίων της Θάσου 422-427
- 26. Χιόνης Κωνσταντίνος**, Η Οδύσσεια μιας υπόθεσης με αλληλοσυγκρουόμενες δικαστικές αποφάσεις.....428-438
- 27. Χιώτη Ειρήνη - Τσιαφάκη Δέσποινα - Αβραμίδου Αμαλία - Μιχαηλίδου Νατάσα**, AtticPot: Η περίπτωση της Αττικής κεραμικής στη Θάσο.....439-453
- 28. Αγγελούδη - Ζαρκάδα Σαπφώ**, Νεκρολογία του ιατρού Άγγελου Γουργιώτη 454-455

ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Στέφανος, Μητροπολίτης Φιλίππων - Νεαπόλεως και Θάσου
Νικόλαος Παναγιωτόπουλος, Υπουργός Εθνικής Άμυνας
Χρήστος Μέτιος, Περιφερειάρχης Αν. Μακεδονίας - Θράκης
Κων/νος Αντωνιάδης, Αντιπεριφερειάρχης Περιφ. Ενότητας Καβάλας
Ελευθέριος Κυριακίδης, Δήμαρχος Θάσου
Μανόλης Βαρβούνης, Πρόεδρος Τμήματος Ιστορίας - Εθνολογίας
Δ.Π.Θ.
Αναστάσιος Μάνθος, Ομότιμος καθηγητής, πρώην Πρύτανης Α.Π.Θ.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Σαπφώ Αγγελούδη - Ζαρκάδα, Δρ. Αρχιτέκτων
Ευστάθιος Κεκρίδης, Συντ. αναπληρωτής καθηγητής Δ.Π.Θ.
Φωκίων Κοτζαγεώργης, Επίκ. Καθηγητής Α.Π.Θ.
Δημητρία Μαλαμίδου, Δρ. Έφορος Αρχαιοτήτων Σερρών
Ιωάννης Μπακιρτζής, Επίκ. Καθηγητής Δ.Π.Θ.

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Πρόεδρος

Κωνσταντίνος Χιόνης, Πρόεδρος Εταιρείας Θασιακών Μελετών

Αντιπρόεδρος

Γεώργιος Τσουλκάνης, Πρόεδρος Δημοτικού Συμβουλίου Θάσου

Γενικός Γραμματέας

Νικόλαος Τσιλογεώργης, Πρόεδρος Θασιακής Ένωσης Καβάλας

Οργανωτικός Γραμματέας

Μάρκος Δέμπας, Πρόεδρος Επιμελητηρίου Καβάλας

Ταμίας

Παντελής Χρηστίδης, Ταμίας Θασιακής Ένωσης Καβάλας

Μέλη

Σωτήριος Στρατηγέντας, Αντιδήμαρχος Θάσου

Αγλαΐα Τερλελέ, Γ. Γραμματέας Θ.Ε. Καβάλας

Γεώργιος Χαλκιάς, Μέλος Εταιρείας Θασιακών Μελετών

Γραμματεία Συνεδρίου

Ελένη Ψυρούκη

Δέσποινα Καλαμούκη

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Συμπληρώνεται η έκδοση των Πρακτικών του 8^{ου} Συμποσίου Θασιακών Μελετών με τη δημοσίευση και των υπόλοιπων ανακοινώσεων, που δεν είχαν συμπεριληφθεί στον προηγούμενο 20ό τόμο και παρέμειναν ανέκδοτες. Στον νέο 21^ο τόμο, εκτός από τις 23 υπόλοιπες αυτές ανακοινώσεις, δημοσιεύονται και άλλες τέσσερις ακόμα εργασίες, που έχουν γραφεί από τη Σαπφώ Αγγελούδη-Ζαρκάδα, τη Γεωργία Χιόνη και δύο από εμένα.

Στόχος της Θασιακής Ένωσης Καβάλας είναι η διάσωση της πολιτιστικής κληρονομιάς του νησιού μας. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού κυκλοφόρησε από το 1984 το περιοδικό «Θασιακά», όπου δημοσιεύονται όλες οι εργασίες των ερευνητών που ασχολούνται με το ιστορικό παρελθόν της Θάσου. Τα αρχεία που βρέθηκαν στην κατοχή παλιών πατριαρχικών οικογενειών και χρησιμοποιούνται σήμερα από τους ερευνητές, αποτελούν βασικές πηγές για τη γνώση της πολιτιστικής κληρονομιάς μας. Γιατί μέσα από τα έγγραφα των αρχείων αυτών παραλαύνει ένας κόσμος που έσβησε αλλά δεν παύει να αποτελεί τη ρίζα μας. Κι αυτή η ρίζα μας πρέπει να γίνεται γνωστή στις επόμενες γενιές, για να μαθαίνουν οι νεότεροι τα ήθη και έθιμα των προγόνων τους, τα ονόματα αυτών που κατηύθυναν την ιστορική πορεία του νησιού μας, αυτών που διετέλεσαν προεστοί και δημογέροντες, δάσκαλοι και ιατροί, ιερείς και αρχιερατικοί επίτροποι, δωρητές και ευεργέτες, αγοραστές και πωλητές ακινήτων, και γενικά να μαθαίνουν όλους τους επώνυμους και ανώνυμους που έπαιξαν κάποιο ρόλο στα σκοτεινά χρόνια της τουρκοκρατίας.

Για τη γνώση αυτή του ιστορικού παρελθόντος η Θασιακή Ένωση Καβάλας καθιέρωσε από το 1991 τα Συμπόσια ανά τετραετία, όπου οι ανακοινώσεις των ερευνητών που γίνονται, φέρνουν στο φως τα νέα στοιχεία, που διαφωτίζουν το ένδοξο ιστορικό παρελθόν της Θάσου. Με τη βοήθεια και της Εταιρίας Θασιακών Μελετών προετοιμάζεται και το 9^ο Συμπόσιο, που θα πραγματοποιηθεί τον Σεπτέμβριο του 2023. Από τις εκδόσεις της Θασιακής Ένωσης Καβάλας και της Εταιρίας Θασιακών Μελετών κυκλοφόρησε προ ολίγων ημερών και το λεύκωμα που αναφέρεται στους Θάσιους και Καβαλιώτες αγωνιστές του 1821.

Ο 21^{ος} τόμος των «Θασιακών» αφιερώνεται στη μνήμη του Σιδέρη Απ. Ζαρκάδα, γεννημένου το 1949 στο Ανυδρο των Γιαννιτών. Εγκαταστάθηκε στην Καβάλα ως ορθοπαιδικός ιατρός το 1986, όπου και παντρεύτηκε την αρχιτέκτονα Σαπφώ Αγγελούδη, με την οποία απέκτησε τρία παιδιά. Πέθανε το 2017 και η σύζυγός του Σαπφώ αποτελεί ανεκτίμητη συνεργάτης των Θασιακών Συμποσίων και με την οικονομική ενίσχυσή της βοήθησε στην έκδοση του παρόντος τόμου. Θερμές ευχαριστίες εκφράζουμε ακόμα στον αντιπεριφερειάρχη της Περιφερειακής Ενότητας Καβάλας κ. Κώστα Αντωνιάδη, στον δήμαρχο Θάσου κ. Λευθήρη Κυριακίδη και στον πρόεδρο του Δημοτικού

Λιμενικού Ταμείου Θάσου κ. Δημήτριο Μανίτσα, που βοήθησαν και συνέβαλαν οικονομικά στην παρούσα έκδοση.

Ο Επιμελητής της έκδοσης

ΚΩΝ/ΝΟΣ ΧΙΟΝΗΣ

ΜΕΤΑΛΛΕΥΤΙΚΟ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ ΛΙΜΕΝΑΡΙΩΝ ΘΑΣΟΥ: ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΑΝΑΔΕΙΞΗΣ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ «ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ - ΡΥΘΜΟΛΟΓΙΑ IV» ΣΤΟ ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ

Νικόλαος Λιανός - Αναστασία Καπανδρίτη - Αικατερίνη Ριτζούλη - Κυριάκος Στεφανόπουλος - Ειρήνη Χαρά Τσενινέ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ:

Το Μεταλλευτικό Συγκρότημα Λιμεναρίων Θάσου αποτελεί σημαντικό μνημείο της βιομηχανικής κληρονομιάς, όπως επιβεβαιώνεται από τις πολλαπλές θεσμικές κηρύξεις του ΥΠ.ΠΟ.Α, καθώς και τα ψηφίσματα διαφόρων φορέων για τη βιομηχανική κληρονομιά (TICCIH-ICOMOS). Δυστυχώς, σήμερα βρίσκεται σε εγκατάλειψη και χρήζει άμεσης προστασίας.

Στο πλαίσιο του μαθήματος «Μορφολογία – Ρυθμολογία IV: Μορφολογική Διερεύνηση, Ένταξη και Ανάδειξη Μνημείων και Αρχαιολογικών Χώρων σε Αστικά και μη Περιβάλλοντα», το οποίο διδάσκεται στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης, διερευνώνται, από ομάδες φοιτητών του 4^{ου} έτους, προτάσεις προστασίας, αποκατάστασης και επανάχρησης - ανάδειξης του συγκροτήματος. Ουσιαστικά, με την πολυετή ενασχόληση μέσα από το μάθημα γίνεται μια μακρόπνη έρευνα και μια σταδιακή ωρίμανση πάνω στο ζήτημα της ολιστικής διαχείρισης του σημαντικού αυτού ιστορικού συνόλου.

Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στην κατανόηση του μεταλλευτικού συγκροτήματος ως συνόλου, καθώς και στην αξιολόγηση των κτισμάτων ως μονάδων, προκειμένου να καθοριστεί ο βαθμός και ο τρόπος παρέμβασης σε καθένα από αυτά. Συγχρόνως, γίνεται διαπραγμάτευση ζητημάτων σχετικά με την ένταξη νέων κατασκευών σε ιστορικά, προστατευόμενα περιβάλλοντα και οι φοιτητές εξοικειώνονται με θέματα, όπως: α) η κατανόηση των δομικών προβλημάτων των υφιστάμενων κτιρίων και η αντιμετώπιση των φθορών που έχουν υποστεί, β) η αποκατάσταση και η αισθητική αναβάθμιση ή ανάδειξη των κτισμάτων και του περιβάλλοντος χώρου, και γ) η λειτουργική αξιοποίηση και επανένταξη των διατηρητέων κελυφών στη ζωή του τόπου. Οι προτεινόμενες επεμβάσεις στοχεύουν στη επανασύνδεση των εγκαταλελειμμένων κελυφών και των στοιχείων του περιβάλλοντος χώρου, διασφαλίζοντας την αρμονική συνύπαρξη των προτεινόμενων προσθηκών με τις υφιστάμενες κατασκευές. Βασικό ζητούμενο των παρεμβάσεων είναι να εκφράζουν την εποχή στην οποία ανήκουν, αξιοποιώντας τις σύγχρονες τεχνολογίες και τα υλικά.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ:

Μεταλλευτικό Συγκρότημα Λιμεναρίων, Θάσος, Μορφολογία – Ρυθμολογία Δ.Π.Θ., Αποκατάσταση, Επανάχρηση, Βιομηχανική Κληρονομιά.

1. Το Μεταλλευτικό Συγκρότημα Λιμεναρίων Θάσου.

Σήμερα, το μεταλλευτικό συγκρότημα Λιμεναρίων Θάσου συγκαταλέγεται ανάμεσα στα σημαντικότερα μνημειακά σύνολα βιομηχανικής κληρονομιάς της χώρας και σε διεθνές επίπεδο μπορεί να συγκριθεί με αντίστοιχα ιστορικά συγκροτήματα της Ευρώπης, αρκετά από τα οποία έχουν ενταχθεί στον κατάλογο Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO.¹ Ωστόσο, σε αντίθεση με τα υπόλοιπα παραδείγματα στην Ευρώπη, τα οποία έχουν αποκατασταθεί και αναδειχθεί με την επανάχρησή τους, το μεταλλευτικό συγκρότημα Λιμεναρίων Θάσου παραμένει εγκαταλελειμμένο. Μέσα από τη διδασκαλία του μαθήματος «Μορφολογία - Ρυθμολογία IV: Μορφολογική Διερεύνηση, Ένταξη και Ανάδειξη Μνημείων και Αρχαιολογικών Χώρων σε Αστικά και μη Περιβάλλοντα», το οποίο διδάσκεται στο 4^ο έτος, του τμήματος αρχιτεκτόνων μηχανικών, του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης, γίνεται μια μακρόπνοη έρευνα για τη διερεύνηση των τρόπων διαχείρισης του σημαντικού αυτού ιστορικού συνόλου, που περιλαμβάνουν την αποκατάσταση και την ανάδειξή του.

Η μεταλλευτική δραστηριότητα στη Θάσο ανάγεται χρονολογικά στην αρχαιότητα. Στο νότιο τμήμα του νησιού, στη θέση Τζίνες, εντοπίζονται προϊστορικά ορυχεία ώχρας, τα οποία αποτελούν μία από τις πρωιμότερες μεταλλευτικές εγκαταστάσεις στην Ευρώπη. Όπως αναφέρει ο Ηρόδοτος, η Θάσος ήταν επίσης γνωστή για την εξόρυξη χρυσού και αργύρου,² ενώ η εκμετάλλευση των μεταλλευμάτων κατά την περίοδο της αρχαιότητας επεκτεινόταν στον μόλυβδο (ψευδάργυρο).

Στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αι., στο πλαίσιο της Βιομηχανικής Επανάστασης, εκδηλώνεται έντονο ενδιαφέρον για την αξιοποίηση των πλούσιων κοιτασμάτων του νησιού.³ Σε αυτό το κλίμα, το 1902-3, τα μεταλλεία της Θάσου παραχωρούνται στη γερμανική εταιρεία Friedrich & Eugen Speidel, Thasos, η οποία ξεκινάει άμεσα την εξόρυξη μεταλλεύματος καλαμίνας για

¹ Αναφέρονται ενδεικτικά το γεωμεταλλευτικό, ιστορικό και περιβαλλοντικό πάρκο της Σαρδηνίας, το συγκρότημα παραγωγής υδραργύρου της Indija (Σλοβενία), καθώς και τα μεταλλευτικά συγκροτήματα στο Puertollano της La Mancha (Ισπανία), στη Ruhr (Γερμανία), στην περιοχή του Le Creusot-Montceau (Γαλλία), στο Iron Bridge Gorge (Μεγάλη Βρετανία).

² Κουκούλη-Χρυσανθάκη Χ., Weisberger G., σ. 82-89.

³ Επιπλέον, η αντικατάσταση της αγυπτιακής διοίκησης από την οθωμανική, το 1902, οδηγεί σε νέες ευνοϊκές συνθήκες. Η οθωμανική αυτοκρατορία στρέφεται σε μεγάλες μεταρρυθμίσεις, σε όλα τα πεδία της διοίκησης. Το άνοιγμα αυτό προκαλεί το επιχειρηματικό ενδιαφέρον των Ευρωπαίων για την εκμετάλλευση των, γνωστών από την αρχαιότητα, μεταλλείων του νησιού.

την παραγωγή ψευδαργύρου (Zn),⁴ στο νοτιοδυτικό τμήμα του νησιού, στις θέσεις Βούβες, Σωτήρας, Μαρλού - Κουρλού. Τότε δημιουργείται η μεγάλη βιομηχανική μονάδα επεξεργασίας και εκκαμίνευσης της καλαμίνας, στη θέση που γνωρίζουμε σήμερα, η οποία εξελίσσεται σε ένα από τα μεγαλύτερα βιομηχανικά συγκροτήματα του νησιωτικού Αιγαίου. Με κέντρο τη μονάδα λαμβάνουν χώρα ποικίλα έργα υποδομής και εξυπηρέτησης, όπως κτίριο διοίκησης, γέφυρες, έργα υδροδότησης και εγκαινιάζεται η ατμοπλοϊκή σύνδεση των Λιμεναρίων με την Καβάλα. Την εποχή αυτή ένα μεγάλο κύμα εργατικού δυναμικού, συμπεριλαμβανομένου του πληθυσμού των ορεινών οικισμών της Θάσου, προσέρχεται για να απασχοληθεί τόσο στο βιομηχανικό συγκρότημα, όσο και στα υπόλοιπα έργα ανάπτυξης, γιγαντώνοντας το οικισμό των Λιμεναρίων.⁵

Ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος παγώνει τη λειτουργία του συγκροτήματος. Οι εγκαταστάσεις τίθενται υπό γαλλική κατοχή, ως εχθρική περιουσία, με αποτέλεσμα την απομάκρυνση του μηχανολογικού εξοπλισμού και τη συνακόλουθη ερείπωση των κτισμάτων, που περιέρχονται στο Ελληνικό Δημόσιο. Το 1925, η εκμετάλλευση των μεταλλείων και η χρήση των εγκαταστάσεων παραχωρείται από το Ελληνικό Δημόσιο στη Société Hellenique Metallurgique et Minière, θυγατρική της βελγικής Société Anonyme des Mines et Fonderies de Zinc de la Vieille Montagne, Angleur.⁶ Η εταιρεία προχωράει στην αποκατάσταση των βιομηχανικών εγκαταστάσεων προκειμένου να συνεχιστεί η εξόρυξη και η επεξεργασία της καλαμίνας, η οποία ωστόσο σταματάει με την οικονομική κρίση, λίγο πριν την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου.

Κατά τη μεταπολεμική περίοδο, τα μεταλλεία Θάσου παραχωρούνται στην Ανώνυμη Ελληνική Μεταλλουργική και Μεταλλευτική Εταιρεία, θυγατρική της Krupp, η οποία δραστηριοποιείται κυρίως στην εξόρυξη σιδηρομεταλλεύματος. Ελάχιστα κτίσματα των αρχικών εγκαταστάσεων επαναχρησιμοποιούνται την περίοδο αυτή, κυρίως για την πρώτη διαλογή, την αποθήκευση και τη φόρτωση του υλικού. Το 1963 σταματάει η λειτουργία της μονάδας, καθώς λήγει το συμβόλαιο μεταξύ της εταιρείας και του δημοσίου και οι εγκαταστάσεις παραχωρούνται στο υπουργείο Βιομηχανίας. Μεγάλο πλήγμα δέχεται το συγκρότημα το 1968, όταν μεγάλο μέρος του εξοπλισμού πωλείται ως παλιοσίδηρα.

Τα βασικά μέρη του μεταλλευτικού συγκροτήματος, που διακρίνονται σήμερα, τα οποία ανήκουν σε διάφορες φάσεις λειτουργίας του, είναι τα εξής⁷ (Εικ. 1):

⁴ Μέντζα Α., σ. 214.

⁵ Σε αυτό το κλίμα, το εργατικό κίνημα της περιοχής, σε άμεση επαφή με το κίνημα καπνεργατών της Καβάλας, γνωρίζει μεγάλη άνθιση.

⁶ Μέντζα Α., σ. 214.

⁷ Ο.π., σ. 216.

Εικόνα 1: Το Μεταλλευτικό Συγκρότημα Λιμεναρίων Θάσου χωρισμένο σε εννέα διακριτές ενότητες μελέτης.

Σε κλιμακωτά επίπεδα (ενότητα 9), στην ψηλότερη στάθμη του συγκροτήματος και σε άμεση γειτνίαση με το μηχανοστάσιο παραγωγής ρεύματος, ήταν εγκατεστημένα τα μηχανήματα για τον εμπλουτισμό του μεταλλεύματος της καλαμίνας. Εδώ πραγματοποιούνταν οι διαδικασίες θραύσης, λειοτρίβησης, πλύσης και ταξινόμησης του μεταλλεύματος κατά μέγεθος.

Βορειοδυτικά, μπροστά σε ειδικά διαμορφωμένο αναλημματικό τοίχο, δεσπόζουν τέσσερις φρεατοκάμινοι (ενότητα 3), για τη φρύξη (ψήσιμο) του χοντρόκοκκου υλικού. Οι τρεις κλιβανοί είναι κυλινδρικοί, ύψους 6,5μ., και φέρουν τα χαρακτηριστικά της καμίνου Altenberger, δηλαδή ελαφρώς ωοειδές φρέαρ, κατασκευασμένο από πυρότουβλα, το οποίο περιβάλλεται εξωτερικά με μεγάλο πάχους λιθοδομή, κωνικού σχήματος. Διαθέτουν τέσσερις θύρες εξαγωγής προϊόντος και στο κέντρο έναν κώνο από χυτοσίδηρο, που διευκολύνει την ολίσηση του τελικού προϊόντος προς τα στόμια εξαγωγής. Η τέταρτη κάμινος διαφοροποιείται, καθώς έχει ορθογωνική κάτοψη. Η τροφοδοσία των κλιβάνων γινόταν από το άνω στόμιο, από εξέδρες ή γέφυρες, όπως διακρίνεται σε παλιές φωτογραφίες. Η πλήρωσή τους γινόταν σε στρώσεις, μετάλλευμα και καύσιμη ύλη εναλλάξ, ακολουθούσε η όπτηση και η εκκαμίνευση (άδειασμα του κλιβάνου) σε τέσσερις έως έξι κύκλους ανά εικοσιτετράωρο.

Στις επόμενες στάθμες, σε σειρά, βρίσκονται οι περισσότερες από τις κτιριακές εγκαταστάσεις της βιομηχανικής μονάδας, ξεκινώντας από το μηχανοστάσιο - ενεργειακό σταθμό (ενότητα 8) με τα μηχανήματα υποστήριξης. Η αρχική εγκατάσταση διέθετε τρεις κινητήρες Diesel 250, 260 και 25 ίππων, οι οποίοι υποστήριζαν την προπαρασκευή του υλικού, την περιστροφή των καμίνων Oxland, την τροφοδοσία των εγκαταστάσεων πλύσης του μεταλλεύματος με νερό, που αντλούνταν από τη θάλασσα κ.λπ.

Σε διακεκριμένο κτίριο χωροθετούνταν οι κεκλιμένοι κλίβανοι Oxland (ενότητα 7), οι οποίοι τροφοδοτούνταν με το λεπτόκοκκο υλικό. Οι κλίβανοι, μήκους 10 - 13μ. και διαμέτρου 1μ., ήταν εγκατεστημένοι σε ειδικά διαμορφωμένες βάσεις και έφεραν εσωτερική επένδυση από πυρότουβλα, ενώ εξωτερικά καλύπτονταν από μεταλλικά κελύφη, μέρη των οποίων διασώζονται μέχρι σήμερα. Η τροφοδοσία με μίγμα καύσιμου μεταλλεύματος γινόταν από σιλό τροφοδοσίας, για να ακολουθήσει η φρύξη με την περιστροφή των καμίνων.

Τελευταίο στη σειρά βρίσκεται το κτίριο συσκευασίας (σε σάκους), στο οποίο διοχετευόταν το τελικό προϊόν οξειδίου του ψευδαργύρου (ZnO) (ενότητα 5,6). Ειδικά φίλτρα συγκρατούσαν τη σκόνη του υλικού, που κατέληγε κι αυτή σε περιστρεφόμενο μεταφορέα και σάκους.

Για τη μεταφορά των προϊόντων χρησιμοποιούνταν διπλή σιδηροδρομική γραμμή μικρών βαγονιών, τύπου Decauville (καθόδου και επιστροφής), σε λιθόδημη υποδομή με σταθερή κλίση 1,5%, έτσι ώστε να είναι δυνατή η ολίση των βαγονιών με τη βοήθεια της βαρύτητας. Σήμερα, σώζεται ένα μικρό μέρος των γραμμών και της εγκατάστασης εν γένει, η οποία ξεκινούσε από την περιοχή των κλιμακωτών επιπέδων για να καταλήξει στη σκάλα φορτοεκφόρτωσης. Από τη σκάλα φορτοεκφόρτωσης (ενότητα 4) γινόταν η μεταφορά του προϊόντος, μέσω μικρότερων φορτηγίδων, στα πλοία της εταιρίας, που περίμεναν αγκυροβολημένα στα ανοιχτά. Στον άμεσο περιβάλλοντα χώρο της σκάλας υπήρχαν βοηθητικά κτίσματα ελέγχου της φόρτωσης του υλικού, υπολείμματα των οποίων σώζονται μέχρι σήμερα.

Στο δυτικό όριο του συγκροτήματος, το κτίριο εκλεκτικιστικού στυλ, γνωστό ως *Παλατάκι* (ενότητα 1), προοριζόταν για κτίριο διοίκησης και κατοικίας. Αποτελεί έργο του μηχανικού Pietro Arrigoni, ο οποίος δραστηριοποιήθηκε στην περιοχή στις αρχές του αιώνα. Τέλος, ένα σύνολο μονόροφων, ορθογωνικών χώρων, που σχηματίζουν κάτοψη Π, με διευρυμένη εσωτερική αυλή, φιλοξενούσε εργαστήρια συντήρησης, μηχανουργείο, ξυλουργείο και αποθήκες (ενότητα 2).

2. Το μάθημα «Μορφολογία – Ρυθμολογία IV: Μορφολογική Διερεύνηση και Ανάδειξη Μνημείων και Αρχαιολογικών Χώρων σε Αστικά και μη Περιβάλλοντα».

2.1: Στόχος του μαθήματος.

Το «Εργαστήριο Αρχιτεκτονικού Σχεδιασμού & Ερευνών III: Μορφολογίας - Ρυθμολογίας» προσφέρει έναν κύκλο μαθημάτων που περιλαμβάνει δύο φάσεις: την αναλυτική και τη συνθετική. Στο μάθημα «Μορφολογία - Ρυθμολογία IV: Μορφολογική Διερεύνηση, Ένταξη, Προστασία και Ανάδειξη Μνημείων και Αρχαιολογικών χώρων σε αστικά και μη περιβάλλοντα» του 4^{ου} έτους σπουδών, που αποτελεί μέρος της συνθετικής φάσης, οι φοιτητές καλούνται να εφαρμόσουν τις γνώσεις και τις εμπειρίες των προηγούμενων ετών σε εξειδικευμένα πλέον θέματα, όπως η ένταξη νέων κατασκευών σε έντονα ιστορικό περιβάλλον (ή εναλλακτικά σε αρχαιολογικό χώρο), με σκοπό την προστασία και την αναβίωση ή τη διατήρηση της συνέχειας του ιστορικού χώρου, ταυτόχρονα με την ανάδειξή του.

Ζητούμενα του μαθήματος είναι η κατανόηση του ιστορικού συνόλου, ο εντοπισμός των τυπολογικών, μορφολογικών και λειτουργικών παραμέτρων του, η διερεύνηση συμβατών προτάσεων επανάχρησης και ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός σύγχρονων επεμβάσεων στις επιμέρους κτιριακές ενότητες. Οι προτάσεις στοχεύουν στην αναβίωση και επανένταξη του ιστορικού συγκροτήματος, ως λειτουργικού συνόλου, στον σύγχρονο οικισμό-πόλη, με σύγχρονες διευθετήσεις εκσυγχρονιστικού χαρακτήρα και αρχιτεκτονικές παρεμβάσεις μεγάλης ή μικρής κλίμακας.

2.2: Μέθοδος διδασκαλίας.

Η διδασκαλία του μαθήματος διεξάγεται με μικτό σύστημα και περιλαμβάνει διαλέξεις, ομαδική εργασία και ατομική άσκηση.

Ως εισαγωγή στο μάθημα εκπονούνται μικρές ατομικές εργασίες, με στόχο τη γνωριμία με θέματα και έννοιες που θα μελετηθούν στα επόμενα μαθήματα. Συγκεκριμένα, οι φοιτητές επιλέγουν 1 έως 2 παραδείγματα υλοποιημένων έργων προστασίας και ανάδειξης της βιομηχανικής κληρονομιάς στον ελληνικό χώρο, τα οποία παρουσιάζουν σύντομα στην αίθουσα διδασκαλίας.

Οι διαλέξεις γίνονται σε εβδομαδιαία βάση από τους διδάσκοντες, αλλά και από προσκεκλημένους καθηγητές και ομιλητές, εξειδικευμένους στη συγκεκριμένη θεματική ενότητα, και αφορούν τη θεωρητική προσέγγιση του μαθήματος.⁸

⁸ Ενδεικτικά θέματα διαλέξεων αποτελούν:

- α. Εισαγωγή στο αντικείμενο του μαθήματος. Παρουσίαση της περιοχής μελέτης και των ιστορικών στοιχείων.
- β. Διεθνείς Χάρτες για την προστασία της πολιτιστική κληρονομιάς με έμφαση στη βιομηχανική κληρονομιά.
- γ. Μορφές διαχείρισης - παρέμβασης ιστορικών κτιρίων μέσα από έργα στην Ελλάδα και στο εξωτερικό - Εισαγωγή στις βασικές έννοιες αποκατάστασης.
- δ. Παραδείγματα αποκατάστασης και επανάχρησης ιστορικών κτιρίων σε χώρες του εξωτερικού.
- ε. Παραδείγματα αποκατάστασης και επανάχρησης μεταλλευτικών συγκροτημάτων ανά τον κόσμο.

Η ομαδική φοιτητική εργασία, που αποτελεί τον κορμό του μαθήματος, σκοπό έχει την πρακτική άσκηση των φοιτητών σε θέματα τεκμηρίωσης – ανάλυσης, αρχιτεκτονικής σύνθεσης, την εφαρμογή των εξειδικευμένων θεωρητικών γνώσεων του μαθήματος και την εμβάθυνση σε επιμέρους ζητήματα.

2.3: Η ομαδική φοιτητική εργασία με θέμα το μεταλλευτικό συγκρότημα Λιμεναρίων Θάσου.

Το κτιριακό απόθεμα του μεταλλευτικού συγκροτήματος Λιμεναρίων Θάσου έχει οριστεί ως θέμα της ομαδικής φοιτητικής εργασίας την τελευταία πενταετία. Για τις ανάγκες της εκπαιδευτικής διαδικασίας το συγκρότημα έχει χωριστεί σε 9 διακριτές θεματικές ενότητες: 1) Παλατάκι, 2) κτίριο αποθήκης, 3) ορθοκάμινοι, 4) σκάλα φορτοεκφόρτωσης, 5-6) συσκευαστήριο Spreidel, 7) κτίριο περιστρεφόμενων καμίνων, 8) ενεργειακός σταθμός και 9) σταθμός ελέγχου - κλιμακωτά επίπεδα.

Κάθε ομάδα, 3 έως 6 φοιτητών, αναλαμβάνει μια περιοχή για την οποία εκπονεί πλήρη αρχιτεκτονική μελέτη προστασίας, ανάδειξης και επανάχρησής.⁹ Ένα μάθημα αφιερώνεται για την επίσκεψη στο συγκρότημα, με σκοπό την αναγνώριση της περιοχής, τη φωτογραφική τεκμηρίωση, την εξοικείωση των φοιτητών με τον χώρο, παρουσία των διδασκόντων, και την επί τόπου συζήτηση πάνω σε θέματα που αφορούν την κάθε ενότητα.

2.4: Τα μαθησιακά αποτελέσματα.

Μετά την επιτυχή ολοκλήρωση του μαθήματος οι φοιτητές:

α. Θα έχουν εξοικειωθεί με ζητήματα που αφορούν την προστασία και την ανάδειξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.

β. Θα γνωρίζουν τις κατευθυντήριες διατάξεις των Διεθνών Χαρτών και Συμβάσεων και τον σύγχρονο προβληματισμό σχετικά με την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς.

γ. Θα είναι σε θέση να εντοπίζουν τα δομικά προβλήματα και τις φθορές που έχουν υποστεί τα κτίρια και να προτείνουν ενδεδειγμένους τρόπους αποκατάστασής τους.

δ. Θα σχεδιάζουν λαμβάνοντας υπόψη τις βασικές ιδιότητες ενός μνημείου ή ιστορικού συνόλου (αυθεντικότητα, ιστορικότητα, αισθητική, συμβολισμός), με στόχο την αισθητική αναβάθμιση - ανάδειξη των υφιστάμενων κτι-

⁹ Η μελέτη περιλαμβάνει: α. τεκμηρίωση υφιστάμενων κτισμάτων επιλεγμένης ενότητας και περιβάλλοντος χώρου (ιστορικό κείμενο, φωτογραφίες, διαγράμματα υλικών, κατασκευών, φάσεων, κ.ά.), β. διατύπωση σχεδιαστικών στόχων και προτεινόμενων αρχιτεκτονικών επεμβάσεων, γ. εξέλιξη της πρότασης (επιλεγμένα σκαριφήματα και σκίτσα), δ. πλήρη σειρά σχεδίων πρότασης: τοπογραφικό, κατόψεις (όλων των επιπέδων), όψεις, τομές (τουλάχιστον 2) σε κλίμακα 1:100, κατασκευαστικές λεπτομέρειες (ιδιαίτερα στις θέσεις σύνδεσης παλιού- νέου), τρισδιάστατες αναπαραστάσεις, προοπτικά σκίτσα και ε. μακέτα κτιρίου και του άμεσου περιβάλλοντα χώρου, σε κλίμακα 1:100.

ρίων και του περιβάλλοντος χώρου, την λειτουργική αξιοποίηση και την επανένταξή τους στη ζωή του τόπου.

3. Σύντομη Παρουσίαση & Σχολιασμός των Φοιτητικών Προτάσεων για την Αξιοποίηση του Μεταλλευτικού Συγκροτήματος Λιμεναρίων Θάσου.

Ανατρέχοντας στις φοιτητικές εργασίες των τελευταίων ετών, με θέμα το μεταλλευτικό συγκρότημα Λιμεναρίων Θάσου, είναι ενδιαφέρον ότι διακρίνονται ορισμένες κοινές συνιστώσες ανά θεματική ενότητα, όσον αφορά τόσο στον τρόπο διαχείρισης των αρχιτεκτονικών κελυφών, όσο και στις εναλλακτικές προτάσεις επανάχρησης.

Όπως είναι αναμενόμενο, ξεχωριστό αντικείμενο διαπραγμάτευσης αποτελεί το Παλατάκι (θεματική ενότητα 1), ένα επιβλητικό κτίριο εκλεκτικιστικού στυλ, που λειτουργούσε ως διοικητήριο - κατοικία. Ο ιδιαίτερος ρόλος του στο συγκρότημα και η ποιότητα της αρχιτεκτονικής του, σε συνδυασμό με την καλή κατάσταση διατήρησης, γίνονται αφετηρία να διερευνηθούν οι δρόμοι της αμιγούς αποκατάστασης. Σε αυτό το πλαίσιο, οι φοιτητές εξοικειώνονται με τη μεθοδολογία της καταγραφής - τεκμηρίωσης των υλικών & των κατασκευαστικών τρόπων, καθώς και τις επιμέρους μορφές και τους τύπους της εκλεκτικιστικής αρχιτεκτονικής. Αξίζει να επισημανθεί ότι στην πλειονότητα των φοιτητικών θεμάτων υπάρχει μια διάθεση ρομαντικής αποκατάστασης, με χαρακτηριστική την «απροθυμία» πλήρους αποκατάστασης των ξύλινων πατωμάτων του ορόφου ή των εσωτερικών επιχρισμάτων. Κύριο ζητούμενο φαίνεται να αποτελεί η ανάδειξη της «πάτινας» του ερειπωμένου κτίσματος, ως βασικού στοιχείου γοητείας του. Στο πλαίσιο της διερεύνησης συμβατών προτάσεων επανάχρησης προσφιλέστερες φαίνεται να είναι οι πολιτιστικές χρήσεις, εστιάζοντας στους εκθεσιακούς χώρους, όπως α. Χώρος Γευσιγνωσίας Οίνου - Εκθεσιακός Χώρος, β. Κέντρο Πολιτισμού & Τεχνών, χωρίς όμως να απουσιάζουν και κάποιες περισσότερο απαιτητικές προτάσεις σε επίπεδο κτιριολογικού προγράμματος, όπως βιβλιοθήκη ή ξενώνας (Εικ. 2).

Στα υπόλοιπα κτίρια της βιομηχανικής μονάδας πρωταρχικό ζητούμενο αποτελεί ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός σύγχρονων επεμβάσεων, συχνά μεγάλης κλίμακας. Συγκεκριμένα:

Στα Εργαστήρια Συντήρησης - Μηχανουργείο - Ξυλουργείο - Αποθήκη (θεματική ενότητα 2) κείμενο αποτελεί η διαχείριση της αξονικότητας του υφιστάμενου κελύφους κάτοψης Π, καθώς και η ανάδειξη του κομβικού ρόλου της κεντρικής εισόδου όσον αφορά την οργάνωση των προτεινόμενων χρήσεων. Παράλληλα, στο πλαίσιο της ανάδειξης του μαρμαρόστρωτου, που καλύπτει ολόκληρη την επιφάνεια του εσωτερικού αύλειου χώρου, διερευνάται ο σχεδιασμός σύγχρονων, αντιστρέψιμων κατασκευών, μικρής κλίμακας, σε δημιουργικό διάλογο με το μαρμαρόστρωτο. Επιπλέον, σε ένα μεγάλο

ποσοστό εργασιών γίνεται απόπειρα επέκτασης καθ' ύψος των νέων κελυφών, με στόχο την εξασφάλιση επιπλέον χώρων. Ουσιαστικά, μελετάται ο χειρισμός της «αποκόλλησης» των νέων στεγάσεων από τις υφιστάμενες λιθοδομές με την παρεμβολή σύγχρονων επεμβάσεων από μέταλλο και γυαλί.

Προσεγγιστική άποψη της πρότασης.

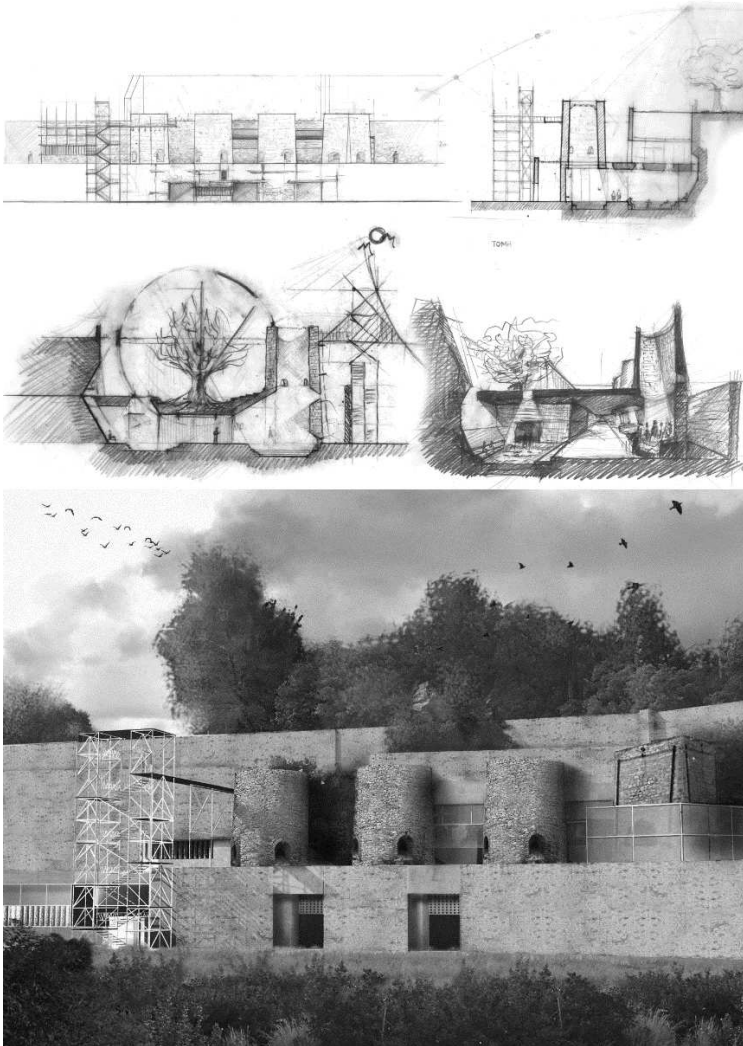

Εικόνα 2: Παραδείγματα φοιτητικών εργασιών. Προτάσεις ανάδειξης - επανάχρησης για τη θεματική ενότητα 1. α) Κέντρο Πολιτισμού & Τεχνών, β) Βιβλιοθήκη, γ) Ξενοδοχειακή μονάδα, Boutique Hotel.

Στον αντίποδα, στοιχεία της ρομαντικής αποκατάστασης υιοθετούνται συχνά και στη θεματική αυτή ενότητα, με έκδηλη τη διάθεση διατήρησης της ερειπιώδους κατάστασης τοπικά. Δηλαδή, η επέμβαση μπορεί να περιορίζεται σε τμήμα του κτιρίου, ενώ το υπόλοιπο, κυρίως στις απολήξεις του Π, παραμένει άθικτο, με το χαρακτήρα του μεταβατικού, ημιυπαίθριου χώρου. Εδώ, επιλέγονται συνήθως χρήσεις στις οποίες ενυπάρχει η φιλοσοφία του, οικείου για το συγκεκριμένο κτίριο, εργαστηρίου, όπως Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (Εικ. 3), Κέντρο Εικαστικών Τεχνών κ.λπ.

Στην περίπτωση των τεσσάρων ορθοκαμίνων (θεματική ενότητα 3) αναδεικνύεται η ιδέα του «γλυπτού» στον χώρο, η οποία οδηγεί στη μελέτη περισσότερο ήπιων επεμβάσεων. Μια ενδιαφέρουσα πρόταση αρκετών φοιτητικών ομάδων είναι η δημιουργία μεταλλικών κατασκευών, στη λογική της «σκαλωσίας», οι οποίες διασφαλίζουν την επικοινωνία μεταξύ των ορθοκαμίνων στα ψηλότερα επίπεδα. Στο πλαίσιο των διακριτικών παρεμβάσεων, μελετάται επί-

σης η διαμόρφωση υπόσκαφων χώρων αξιοποιώντας το έντονο ανάγλυφο του εδάφους στην περιοχή. Τέλος, διερευνάται η δυνατότητα αναπαραγωγής της ατμόσφαιρας των ορθοκαμίνων κατά την επαναλειτουργία του συγκροτήματος. Χαρακτηριστική είναι η πρόταση δημιουργίας χαμάμ, με την πλειοψηφία των εγκαταστάσεων να είναι υπόγειες και τον καπνό να εξέρχεται από τις ορθοκαμίνους (Εικ. 4). Προσφιλείς επίσης είναι οι προτάσεις εκθεσιακών χώρων τοπικού χαρακτήρα, λόγου χάρη ένα μικρό οινολογικό μουσείο, δεδομένου ότι στις περιπτώσεις αυτές δεν υπάρχει απαίτηση φυσικού φωτισμού.

Εικόνα 3: Φοιτητική εργασία. Πρόταση ανάδειξης- επανάχρησης για την θεματική ενότητα. 2. Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Λιμεναριών.

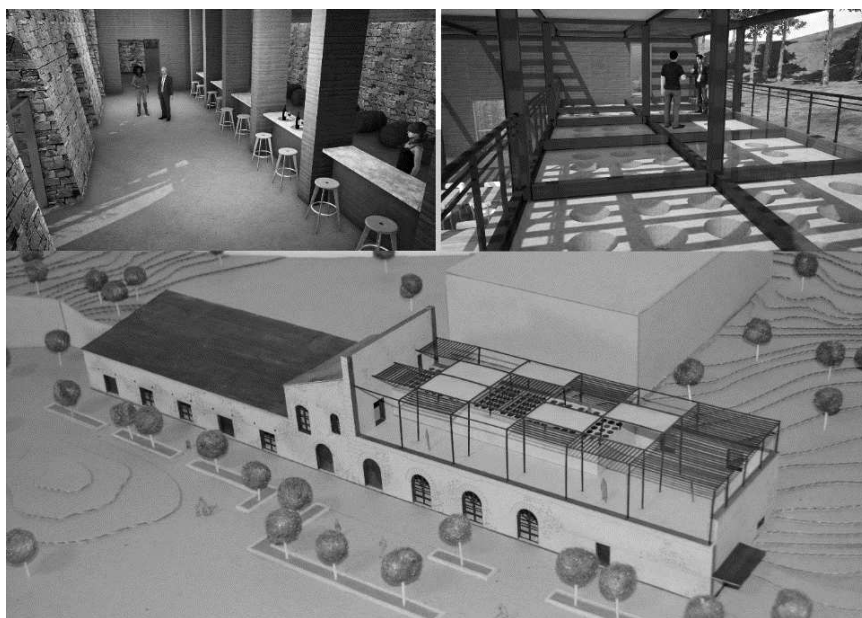

Εικόνα 4: Φοιτητική εργασία. Πρόταση ανάδειξης - επανάχρησης για τη θεματική ενότητα 3: Λουτρά και Χαμάμ.

Οι τρεις επόμενες θεματικές ενότητες: το Συσκευαστήριο Spreidel (θεματική ενότητα 5-6) (Εικ. 5), οι Περιστρεφόμενοι Κάμινοι Waeltz (θεματική ενότητα 7) (Εικ. 6α) και ο Ενεργειακός Σταθμός - Θραυστήρες (θεματική ενότητα 8) (Εικ. 6β) φαίνεται να παρουσιάζουν κοινή αφετηρία στον τρόπο διαχείρισης των φοιτητικών θεμάτων και ανάλογα ζητήματα προβληματισμού

τα κτίσματα. Πρόκειται για «κτίρια - μηχανές», τα οποία αναπτύσσονται διαδοχικά στα επάλληλα επίπεδα του ανάγλυφου, συγκροτώντας τη βασική γραμμή επεξεργασίας του μεταλλεύματος. Σε αυτά, εξετάζονται αμιγή ζητήματα βιομηχανικής κληρονομιάς και διαχείρισης του μηχανολογικού εξοπλισμού ως σημαντικού στοιχείου διατήρησης του κτιρίου. Επίσης, διερευνώνται οι διαδοχικές φάσεις και οι «μεταμορφώσεις» των κτιρίων, σε συνάφεια με τις εξελίξεις της τεχνολογίας και του μηχανολογικού εξοπλισμού. Βαρύνουσα σημασία, ιδίως στην περίπτωση των Περιστρεφόμενων Καμίνων Waeltz, έχει το ζήτημα της διαχείρισης των «ακαλαίσθητων» οικοδομικών φάσεων. Στην πλειοψηφία των φοιτητικών εργασιών γίνεται απόπειρα ενσωμάτωσης στοιχείων ρομαντικής αποκατάστασης σε έναν δημιουργικό διάλογο με την ιδέα των «σύγχρονων κατασκευών μέσα σε υφιστάμενο κέλυφος». Σε επίπεδο επανάχρησης, εντυπωσιάζει η ευρηματικότητα των φοιτητών όσον αφορά τη μεγάλη ποικιλία των προτεινόμενων χρήσεων. Παράλληλα με την πρωτοτυπία, πολλές από αυτές έχουν εναλλακτικό χαρακτήρα σε μια προσπάθεια να υπογραμμιστεί η ιδιαιτερότητα του συγκροτήματος εν γένει και να εκφραστεί η ατμόσφαιρα που αυτό αποπνέει. Ενδεικτικά αναφέρονται: οινοποιείο, θέρετρο με λουτρά, αίθουσες μασάζ κ.λπ., χώρος για yoga & εναλλακτικές θεραπείες με αίθουσες συλλογικής μάθησης, χαμάμ, χώρους αρωματοθεραπείας κ.λπ.

Εικόνα 5: Φοιτητικές εργασίες. α) Πρόταση ανάδειξης - επανάχρησης για τη θεματική ενότητα 7: Θέρετρο με λουτρά και χώρους χαλάρωσης, β) Πρόταση ανάδειξης - επανάχρησης για τη θεματική ενότητα 8: Χώρος για yoga & εναλλακτικές θεραπείες.

Στην περιοχή των κλιμακωτών επιπέδων (θεματική ενότητα 9), με δεδομένο ότι έχει απομακρυνθεί ο μηχανολογικός εξοπλισμός και οι όποιες αρχιτεκτονικές παρεμβάσεις περιορίζονται στους αναλημματικούς τοίχους για τη διαμόρφωση των επιπέδων, ο τρόπος προσέγγισης διαφοροποιείται. Συνεπώς, με αφετηρία την προβληματική του αστικού κενού, διερευνάται η διατήρηση του κενού χώρου σε ιστορικά περιβάλλοντα και η σχέση του, τόσο με το φυσικό τοπίο, όσο και με τον δομημένο χώρο. Εδώ, οι φοιτητές εξετάζουν τη δυνατότητα ένταξης νέων κατασκευών σε ιστορικό τόπο, υπό το πρίσμα των ήπιων επεμβάσεων.

Σημαντικό στοιχείο μνήμης αποτελεί η χάραξη και τα ελάχιστα υπολείμματα της γραμμής των βαγονιών στο δυτικό όριο. Αυτή, αφενός χρήζει προστασίας και ανάδειξης και αφετέρου λειτουργεί ως βασικό έναυσμα της συνθετικής σκέψης στην περιοχή. Ουσιαστικά, εδώ επιχειρείται η εισαγωγή της «Αρχιτεκτονικής του τοπίου» σε ιστορικό τόπο. Σε αυτό το κλίμα προτείνονται διάφορες εγκαταστάσεις υπαίθριων χώρων, όπως παρατηρητήριο, μικρό αμφιθέατρο, πάρκο κ.λπ., ενώ ένα ιδιόρρυθμο σενάριο επανάχρησης, που οδήγησε σε ένα πολύ καλό αποτέλεσμα, ήταν η δημιουργία μικρού ιππικού ομίλου (Εικ. 7).

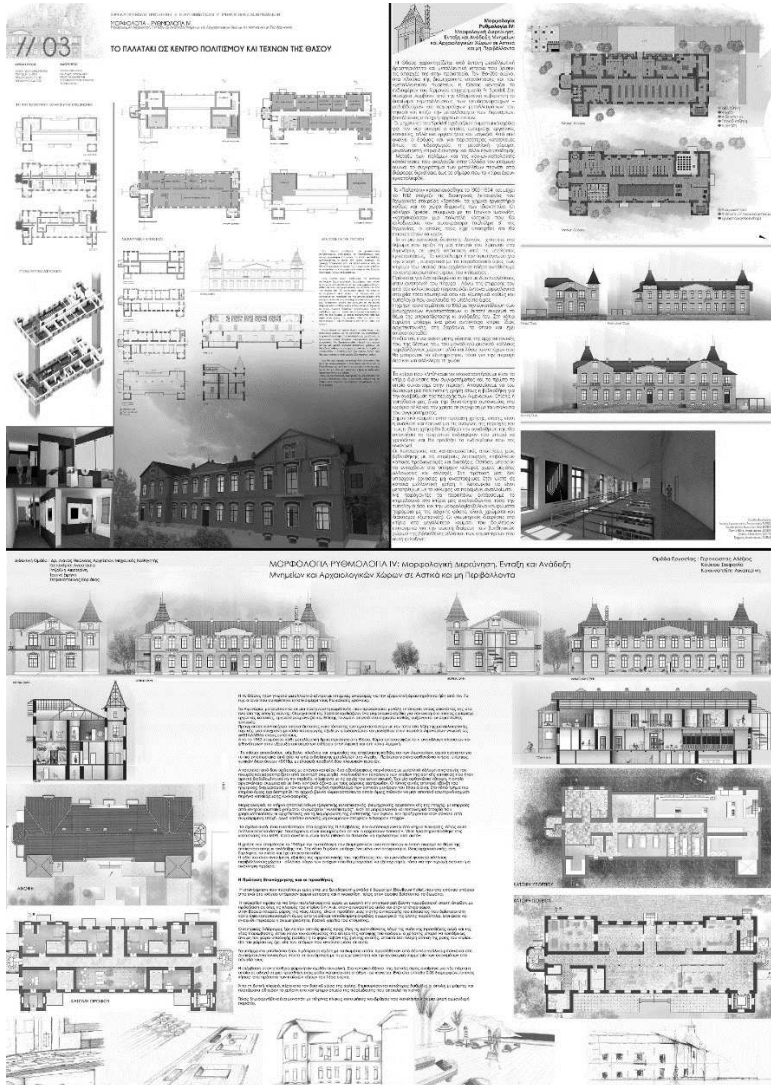
Τέλος, στη θεματική περιοχή της σκάλας φορτοεκφόρτωσης (Εικ. 8) υπάρχει το παράδοξο ότι, παρά το μεγάλο σημειολογικό φορτίο του χώρου, έχει απολεσθεί σχεδόν ολοκληρωτικά η υλική υπόσταση της εγκατάστασης. Εδώ, καίριο ζήτημα αποτελεί η διαχείριση της μνήμης. Με αφετηρία τα άμορφα και συγχρόνως ιδιαίτερα ευαίσθητα στη συντήρησή τους σπαράγματα της μεταλλικής κατασκευής, που αποτελούν κύριο φορέα μνήμης, σε συνδυασμό με τα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα των βοηθητικών κτισμάτων της ακτής, εκπονούνται μελέτες διαμόρφωσης υπαίθριου χώρου, φυσιοκρατικού κυρίως χαρακτήρα. Σε αυτό το πλαίσιο, χαρακτηριστική προσέγγιση είναι η τοποθέτηση deck, πολλαπλών επιπέδων, με ακανόνιστα σχήματα που παρακολουθούν τη γεωμορφολογία του βράχου. Παράλληλα, διερευνάται η ιδέα του «σπηλαίου», που περιλαμβάνει μεγάλης κλίμακας εκσκαφές στον βράχο για να «φωλιάσουν» χρήσεις, χωρίς να προβάλλονται νέα κελύφη. Συνήθως αφήνονται διευρυμένα ανοίγματα στην πρόσοψη για να ενισχυθεί, μεταξύ άλλων, η αίσθηση αυτή της «σπηλιάς». Επιπλέον, σε ένα μεγάλο ποσοστό θεμάτων ερευνώνται εκφάνσεις της ρομαντικής αποκατάστασης στο επιβλητικό τοπίο της ακτής. Έτσι, στα ερειπωμένα κτίσματα της ακτής μελετάται ο χειρισμός: «νέο κτίριο μέσα σε υφιστάμενο κέλυφος».

4. Επίλογος.

Συνοψίζοντας, στο εργαστήριο του μαθήματος Μορφολογία - Ρυθμολογία IV ερευνάται το ζήτημα της συνθετικής συνάντησης της σύγχρονης αρχιτεκτονικής με το ιστορικό περιβάλλον και των ισορροπιών μέσα στο φάσμα από

τη στείρα υπεράσπιση του παλαιού έως την ορμητική εισβολή του νέου. Ακολουθώντας τις επικρατούσες τάσεις αποκατάστασης, αναζητείται η σύγχρονη ταυτότητα των νέων παρεμβάσεων, όσον αφορά τη μορφή, τη δομή αλλά και τη χρήση που πρόκειται να φιλοξενηθούν. Ζητούμενο είναι η ανάδειξη των ποιοτικών χαρακτηριστικών εν γένει, εξερευνώντας τα όρια της Αρχιτεκτονικής Θεωρίας, με συνεπιβάτη τη δεοντολογία της Αρχιτεκτονικής Αποκατάστασης.

Εικόνα 8: Φοιτητική εργασία. Πρόταση ανάδειξης - επανάχρησης για τη θεματική ενότητα 4: Υπαίθριες διαμορφώσεις, αναγκητήριο και παρατηρητήριο.

Βιβλιογραφία

Κουκούλη-Χρυσανθάκη Χ., Weisberger G., «Παλαιολιθικό Ορυχείο Ωχρας στη Θάσο», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 60, (1996).

Ανέζω Μέντζα, «Το οικοδομικό συγκρότημα μεταλλουργίας στα Λιμενάρια Θάσου», *Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, Θάσος: Πρώτες ύλες και τεχνολογία από τους προϊστορικούς χρόνους ως σήμερα, Λιμενάρια Θάσου, 26-29/09/1995*.

Λιανός Ν., Στέλλα Αν., «Βιομηχανικά κτίρια του 19^{ου} - 20^{ου}: η περίπτωση του Μεταλλευτικού Συγκροτήματος Λιμεναρίων Θάσου», *Πρακτικά 2^{ου} Συνεδρίου Ιστορίας Δομικών Κατασκευών, Ξάνθη 5-7/12/2014*.